

Wolfgang Fritz Haug

Og dog bevæger den sig

Overvejelser omkring *Fridays for Future*

Wolfgang F. Haug diskuterer i artiklen "**Og dog bevæger den sig...** - Overvejelser omkring *Fridays for Future*" klimabevægelsens udviklingsmuligheder. Ud fra sit 60-årige engagement bl.a. som udgiver af tidskriftet **DAS ARGUMENT**, der startede som en teoretisk refleksion af anti-atomvåben-bevægelsen og som i det kommende nummer 332 bringer Haugs artikel på tysk.

Det siges, at den aktuelle klimabevægelse er båret af den specifikke indsigt, at "sådan går det ikke videre". Haug undersøger i sin artikel, hvilke udfordringer denne bevægelse står over for, hvis handlingslammelse skal blive til handlingsevne for menneskedens almene interesser og på trods af det stadig mere indsnævrede politiske rum.

Hvor er de dog medrivende, disse friske ansigter af elever, der demonstrerer for deres fremtid i form af en skolestrejke! (Se billedet på Argument-omslaget) Ansigterne gløder af handleevne, der har udviklet sig fra et individuelt eller kliqueniveau til et samfundsmæssigt plan. Og ja – uden fornuft ingen fremtid! Hos de ældste af os vækker det følelsesmæssigt minder om anti-atomvåben-bevægelsen i de sene 1950'ere, som dette tidsskrift udsprang af. Er det en drøm, spurgte vi os selv, eller er det virkelig sandt, at *Fridays for Future*-bevægelsen bebuder "en ny radikal alvor, noget ubetinget hos unge, der står i fuldstændig kontrast til kravet om ironi i en pubertær *fun society*", som Albrecht von der Lucke skrev i *Blätter für deutsche und internationale Politik* (3/2019).

Den oprindelige skepsis om, at denne bevægelse af overvejende "mellemklasse-gymnasieelever" ikke kunne påberåbe sig at repræsentere hele "den yngre generation" eller "skoleeleverne", er i mellemtiden veget for en anerkendende forbavselse over det verdensomspændende ekko, som appellen til alle lag og aldersgrupper i samfundet om at gå med ud på gaden den 20. september har fremkaldt, tre dage før FN's konference om klimakrisen. Fra Manhattan til Mumbai sluttede millioner op om disse demonstrationer, der blev anført af unge – en af de største demonstrationer nogensinde om menneskehedens skæbne. New York blev skueplads for en af de helt sjældne fælles aktioner på tværs af grupper, hvis veje ellers er skilt alt efter uddannelse, hudfarve og religion i et opsplittet samfund. Vi følger på nettet en amatørvideo om det plenummøde, som "*Students for Future*" på universitetet i Leipzig har indkaldt til og går videre til tilsvarende aktioner på universiteterne i Bonn, Münster, Konstanz, Berlin – og klikker så videre ud i verden til paroler som *Climate Change or System Change*, hvor vi efterhånden bliver klar over, at elevbevægelsen har sat gang i en studenterbevægelse, noget, der – da de (ledende) gymnasieelever jo er morgendagens studerende – er lige så logisk som det nu også er en historisk kendsgerning. Respekt for det!

Men at forbaves i anerkendelse er ikke det samme som ikke at stille spørgsmål. Vores yngste redaktionsmedlem udtrykte sine tvivl i betragtning af det "mediehype omkring figuren Greta Thunberg, der overøses med priser og gøres til galionsfigur for en halvhjertet 'progressiv' politik af det samme establishment, der i årtier har været medansvarlig for klimakrisen." Men så satte Thunberg med sit *Hvor vover I?* foran FN uden omsvøb disse halvhjertede kræfter i offentlig gabestok. Ikke så få af de kræfter, der arbejder med klimapolitikken og må gøre det inden for former for det politiske, der som bekendt er "det muliges kunst", reagerede med bitterhed. Havde de da ikke arbejdet for, at pigen Greta fik den ene mulighed efter den anden for at tale i prominente fora, fordi de så håbede at hun derefter ville understøtte dem?

Spørgsmålet om Gretas protégéer rører ved et aspekt, der kan fremkalde tvivl om, *hvorvidt den virkelig bevæger sig*, denne ungdom, nemlig *den selv* og det i den nødvendige *historisk virksomme bredde*. Bevægelsens Internetside er gennemsyret af en

professionel reklameånd – der slet ikke ligner de hjemmelavede, autonome produkter ”fra neden”, som man kunne se under de mange demonstrationer. Tilsvarende reklamekampagnernes udstaffering (med en hymne) og tilrettelæggelse (sejladsen uden motorkraft over Atlanterhavet). Hele kampagnens management fremstår lige så perfekt som det er usynligt. I forbindelse med demonstrationen i Berlin d. 20. september mente man at kunne genkende et reklamefirmas håndskrift i de tre figurer, der – inspireret af en scene i en spaghettiwestern – står på smeltende isblokke med løkken om halsen under en galge – med Brandenburger Tor som baggrundskulisse (det blev sagt, at bevægelsen *Extinction Rebellion* havde sørget for den). Sådanne og andre begivenheder er med til at rejse spørgsmålet om, hvor selvstændig *Fridays for Future*-bevægelsen virkelig er, og hvor autonom Greta Thunberg, som har igangsat og inspireret bevægelsen, egentlig er? Betaler bevægelsen, betaler Thunberg for imødekommenheden fra vigtige establishment-gruppers side ved at tie stille om kapitalismen? At dømme ud fra de demonstrerende elevers skilte og bannere, er der noget, der kunne tyde på det. Og hvad siger Greta selv til alt dette?

Hendes tale d. 20. december 2018 ved FN's Klimakonference i polske Katowice, fremført lige så alvorligt-enkelt som klassisk i hendes præcise ”kom-til-sagen”-talesprog uden for mange ord. Når man lytter til hende, synes man, at historien selv holder vejret et øjeblik. ”De er ikke modne nok til at sige sandheden, som den er”, siger hun til den toneangivende politiks repræsentanter. ”Selv denne byrde overlader De til os børn. (...) Vores civilisation ofres til fordel for en meget lille gruppe menneskers mulighed for fortsat at tjene uhyre store pengesummer. (...) Så længe De ikke koncentrerer Dem om det, der skal gøres, men kun om, hvad der er politisk muligt, findes der ikke noget håb.” Tilføjer man talerens stemme og ansigtsudtryk, var det en fuldkommen optræden. Teksten ville Brecht ikke kunne have skrevet meget bedre, ej heller have instrueret en bedre fremførelse. Men hvis hun skulle have skabt alt dette selv, er det tæt på et under. Greta satsede alt i disse knapt fire minutter. Om det så blot er i disse samfundspolitiske kernesætninger: ”Hvis det er så umuligt at finde løsninger inden for dette system (som de mægtige fortæller os), skal vi måske ændre selve systemet.” Og afslutningsvist, farligt i populismens tidsalder: ”Den virkelige magt burde tilhøre folket.”

På det naturvidenskabelige område siger Greta ikke noget nyt, men kræver blot, at man lytter til videnskabens stemme og ikke længere bedrager menneskene med løgne om situationens alvor. Hun siger og agerer dette som var det en slags "oplevet ungdomslitteratur" på en måde, som i hvert fald den vågne del af den unge generation kan rejse sig til politisk handling ved.

Alt helt perfekt, burde man tro. Alligevel havde hendes budskab behov for aktiv formidling for at blive til noget praktisk. Budskabet måtte skabes i (og af) nogle enkelte personer for virkelig *at blive til* – og blive til en reel bevægelse. Hertil hører de aktører, hvis navn stammer fra en særlig form for formidling, nemlig medierne. De tilbyder i bedste fald de enkelte iværksættere en scene og skaffer bevægelserne de billeder, som deres initiativ antændes af. Det eneste de forlanger til gengæld er, at der er noget spektakulært, som kan vises på skærmen, og at de får grønt lys fra mediechefernes side, så det spektakulære øjeblik kan udsendes.

Mange og modsatrettede aktører spiller med i baggrunden. Til kredsen af mentorer og fortalere hører ikke mindst de aktører, der selv venter på at blive hørt i de etablerede interessers brydekamp. De lader Greta, denne stærke fortaler, der yderligere styrkes af en stadig voksende bevægelse, komme til orde, for at hun skal udbrede kvintessensen af deres egne budskaber med fynd og klem. Som fx da Greta d. 17. september fortalte medlemmerne af det amerikanske Senats klima-task-force det samme, som hun før havde sagt til andre politikere, nemlig at de ikke skulle lytte til hende, men at "De bør lytte til videnskaben", hvorved hun henviste til FN's Verdensklimaråds rapport. Dette råd og FN selv hører til de institutioner, der skal tage sig af menneskehedens almengørlige formål – institutioner, der dog selv er gennemsyret af partikulære interesser – som finder for lidt gehør blandt de økonomisk magtfulde og hos regeringer, der frygter for deres genvalg, og som derfor selv har brug for at styrkes. Da Gretas budskab og dets store ekko blandt ungdommen og i medierne bredte sig, begyndte disse oversete institutioner at akkreditere Greta som deres ambassadør. Hermed begyndte salvelsen af denne i begyndelsen nok imponerende alvorlige, men dog stadig halvt barnlige figur – en salvelse foretaget af verdens moralsk-åndelige hovedaktører, der personificerer "verdens samvittighed" (paven, Dalai Lama, stemmer i Nobelpriskomiteen, for Tysklands vedkommende

forbundspræsidenten, i Belgien universitetet i Mons, der gjorde hende til æresdoktor, og mange flere). At påstå, at "the establishment" har svaret på beskyldningen "med størst tænkelige kaliber", "brutalt" (v. Lucke) lyder snarere ironisk i lyset af, at vi her også taler om de største kalibre blandt de (etablerede) symbolske belønningsinstanser.

Ikke kun disse instanser, men også regeringerne, som ikke er lydhøre nok over for dem, har på den ene eller anden måde hver i sær det problem, at de er ved at miste forbindelsen med en fremtid, der – i skikkelse af den unge generation – allerede er tilstede i nutiden. At Greta adskiller sig så drastisk fra dem, giver hende et aktionsvilligt gehør hos ungdommen, der går ud over det spirende formelle, men virkningsløse gehør hos de nævnte åndelige størrelser. Men ikke nok med det: I og med, at de unge bærer hendes budskab videre, får det tillagt en osmotisk virkning på samfundets legeme. Når hun nu tager ordet i offentligheden, udvides denne voksende bevægelses mulighedsrum samtidig med rækkevidden af den magt, som magtfaktorerne for det almene har i privatejendommens og den nationale magtpolitiks samfund.

Men i samme grad, som Greta skaffede FFF-bevægelsen et verdensomspændende ekko, svævede hun bort fra denne bevægelse, lige som hun mistede kontrollen over sit image og hun oplevede sin opstigning til Pantheon som fremmedgørelse. Spørgsmålet er, hvordan hun atter kan vende tilbage til bevægelsens egentlige ståsted. Dette drama har *Frankfurter Allgemeine Zeitung* gjort til genstand for en overraskende leder af Alfons Kaiser ("*Ein Mädchen im Widerspruch*", 27.9.19, s. 1): "I begyndelsen stod hun der selv, som en tydelig og klar figur. Det hjemmelavede skilt, det alvorlige blik, de stramme fletninger, den enkle påklædning, de klare ord: Greta Thunberg behøvede ikke at blive autentisk (...). Hendes sygdom, en mild form for autisme, gør hendes optræden endnu stærkere." Så ophøjelsen til en nærmest overnaturlig, religiøs forklaring: "Pludselig tillægger man en teenager et klarsyn, som man ellers højst forventer hos ældre." Og her svaret på den politiske forretnings indsnævrede og hæmmede handlingsmuligheder: "Hendes optræden, især hendes 4 minutter lange vrede tale i FN (...), er effektiv som modbillede til klimaændringernes komplekse naturvidenskabelige sammenhæng – og til politikerne, der sidder fast i deres spændetrøje." Og lederen slutter med selvstændiggørelsen af hendes image som modbillede mod hende selv: "Ikonografisk som

Charlie Chaplin, Salvador Dali eller Andy Warhol", fremstiller Kaiser hende som "en, der fra at være en modstandens ikon er på vej til at blive et popkulturelt glansbillede i vores kultur." Summa summarum og med en skjult hilsen til den tyske youtuber Rezo: "Greta Thunberg er blevet til en super-influencer".

Et stort indtryk gjorde også de af sidstnævnte karakterisering følgende audienser hos Obama, møde med forbundskansleren – møder, hvor det kan være svært at afgøre, hvem der var til møde hos hvem, men hvor man tænker, at Greta var den inviterende part og hvor de mægtige politikeres medierådgivere var dem, der søgte efter passende optrædener i tv.

Og skole- og studenterbevægelsen? Står alle døre også åbne for dem? En modstand, der ikke møder nogen modstand? En strejke uden sanktioner? At over 80% af partiet De Grønnes vælgere synes godt om FFF-bevægelsen, overrasker lige så lidt som at de her mødes i enighed med 70% af venstrepartiet Die Linkes vælgere. Men når nu et markant flertal af FDP- og CDU-vælgerne i sommeren 2019 har samme holdning? Forholdt det sig sådan, fordi det i deres optik kun er måden at leve på og ikke måden at producere på, der er i fokus, og fordi der ikke tales eksplicit om kapitalismen? Heller ikke Gretas vrede tale brød med denne tavshed. Også selv om hun på Davos-mødet for denne verdens mægtige atter talte om, at pengemagt og stræben efter profit ødelægger vores verden, sagde hun ikke noget andet end det paven siger, og alle er vant til, at den slags formaninger ingen følger får.

Men denne svævende tilstand kan ikke vare ved. Skal den gå over til næste trin, forskyder afgørelsen sig ind i bevægelsen selv. Nu er det ikke nok at bygge på en karismatisk ledelse eller blot at holde ører og øjne åbne mod de samfundsmæssige naturforhold. Nu drejer det sig om at kritisere den politiske økonomi ud fra et økologisk standpunkt og kvalificere sig teoretisk på dette område. Grundlæggende må det dreje sig om at lære at omgås samfundsmæssige modsigelser, det egentlige grundlag for det, vi kalder det Politiske. Men her rejser nye spørgsmål sig.

Går bevægelsen i sig selv igen som så mange andre bevægelser, som næsten ingen længere husker? Det vil ikke ske, hvis den gør alvor af at koncentrere sig om den samlede sammenhæng mellem natur og samfund med dens asymmetriske centrale forhold mellem produktionsmåde og livsformer. For at kunne leve op til sit budskab kan bevægelsen ikke gøre lige som de "meteoriske" bevægelser (*turbamenti meteorici*), der passerer forbi med brask og bram og hvor de herskende for det meste bare kan afvente, "at de efterhånden alle forsvinder og opløses i vores endegyldige civilisationsperiodes fred og ro" (Labriola, *Drei Versuche zur materialistischen Geschichtsauffassung*, Berlin 2018, s. 61). Vi bør lære om og af de "opstigende" bevægelser, der giver samfundet varige impulser, således som arbejderbevægelsen gjorde det i Labriolas tid (smlg. *Drei Versuche*, s. 43). Klimakrisen kræver netop en sådan revolutionær langtidsvirkning – i pagt med en dialektisk forståelse af, at den nødvendige rettidige omhu allerede er forpasset, men at alt, hvad der er nødvendigt, stadig skal gøres. Marx kædede menneskehedens almene interesser og spørgsmålet om vores fremtid sammen med proletariatet, "*med risiko for ellers at gå under*" ('Kapitalen', 3.bog 2, s.322). Og i dag rejser dette reelle spørgsmål sig, forankret i naturvidenskaben, som et tilbageslag, et *backlash*, af udplynningen af vores naturlige livsbetingelser. "For klimaet" er blevet til "for fremtiden".

Dette ene punkt: "fremtid", defineret som en human og leveværdig fremtid, punktet om at opretholde en biotop for en menneskeværdig fremtid, fører os videre til den samlede sammenvævede helhed af samfundsmæssige forhold og handlemåder. At vinde fremtiden for den unge generation, er på sin vis eksistentielt *for hvert enkelt individ, og på samme tid* omfatter det alle – noget, der ikke kan håndteres af den enkelte eller af små grupper. Det er det, der driver konkretiseringen fremad. Vi ser en ung generation, der gør den erfaring, at der er et fælles VI. Dette VI dannes – på den ene side - af en meget mangfoldig afvisning af trægheden i alle institutioner, og på den anden side en følelse af og en vished om, bekræftet af de ypperste økologiske autoriteter i verden, at *det ikke kan fortsætte på denne måde*, men frem for alt målet: den egentlig tomme fremtid, der dog nu fyldes helt med fælles længsel, ønsker og krav. Mange steder synes dynamikken at skabe et potentielt magtfuldt VI, der går på tværs af hidtidige afgrænsninger. Personer, der hidtil var fremmede over for hinanden, mødes nu *en marche* og udvikler en social fusionsenergi. Det har format til at udvikle sig til en epokegørende moralsk-intellektuel reform med

praktisk langtidsvirkning. Men den nødvendige handlingsevne må opstå i bevægelsen selv – i tæt forbindelse med de instanser, der også næres af bevægelsens succes. Den skal i den forbindelse være klar til at udholde en hel del, især fordi samfundet forventer at se de enkelte aktører med deres hierarkisk arrangerede og med modsatte interesser spækkede kompetencer, som samfundet plejer at uddele. Vil øjeblikkets enhed så forgå, som det er sket så ofte før for tidligere generationer? ”Den, der ikke var socialist i sin ungdom, har ikke noget hjerte”, plejede man at sige, for så at tilføje: ”og den, der er socialist som voksen, har ikke nogen forstand.”

Umiddelbart spørger man allerede nu sig selv, om denne bevægelse *overhovedet* evner at bestå politisk, når det bliver alvor. – Hvis dette spørgsmål stilles på i og gennem bevægelsen selv, ville det allerede være det første skridt mod at besvare det. For allerede nu kræver bevægelsens praksis af de unge, der lige er blevet inddraget i politik, at de til en start skal udvikle de elementære former for politik og eventuelt også nye former for at begå sig politisk. I den proces kommer de i kontakt med allerede eksisterende erfaringer og håndteringer – og måske i konflikt med dem. Spørgsmål om forholdet mellem spontanitet og organisering vender tilbage, om lidenskab og forstand, om aktion og teori. Som af sig selv stilles bevægelsen over for opgaven at danne en sammenhængende og samtidig åben diskurs, og i den forbindelse at fremdyrke sine egne ”organiske intellektuelle”, således som Antonio Gramsci så dem, som effektivt og vedvarende fremelsker og organiserer en teoretisk refleksion af praksis, kommunikation og realisering af en samfundsmæssig bevægelse. For at kunne blive til sådanne intellektuelle i en bevægelse, mødes disse aktører i første omgang med økologiske inspiratorer og ide-givere, og senere vil de mest vågne og vidtskuende opdage og konsultere de klassiske intellektuelle i bevægelserne. For *det kulturelles politik* vil de opsøge Antonio Gramsci og Karl Marx for *kapitalismeteorien*, for blot at nævne disse to – og på den måde vil fremtidens samfund arve kritiske intellektuelle også fra denne bevægelse.

Informationer om den pågående fremvækst af organiske intellektuelle fra bevægelsens praktiske arbejde finder man i Leonie Zimmermann og Jan Sternbergs interview i *Radio-Netzwerk Deutschland* fra marts 2019. Her interviewer de den 22-årige studerende Luisa Neubauer og den 18-årige student Jacob Blasel. De fortæller begge om en åndeløs

udvidelse af deres horisont: "Vi lærer netop nu mindst lige så meget om planeten som om sociale dynamikker og om, hvordan man kan videreudvikle en bevægelse. Hvordan man opnår at bringe mennesker sammen på en måde, at man kan tale fornuftigt med hinanden, selv om man ikke kender hinanden eller aldrig mødes." Formuleringen "aldrig mødes" henviser til, at man ofte har "telefonkonferencer med over 70 deltagere og en stram dagsorden" (LN). At lede en sådan konference er "temmelig anstrengende, hver uge støder nye mennesker til. Vores budskab var fra starten af klart og tydeligt", men "at formulere det og sende det ud til offentligheden, bliver lettere fra gang til gang, der findes hele tiden bedre ord, der formidler, at sagen haster, er nødvendig og betingelsesløs" (JB).

Og så den offentlige anerkendelse ikke at forglemme: "Det er da sjovt og mærkeligt pludselig at blive genkendt på gaden. Men det er også fedt at kunne være et forbillede for mange unge mennesker" (JB).

Er klassebaggrunden borgerlig? – "Privilegerede, ja, og det er vi også klar over. Det har at gøre med den måde vi er vokset op på, de muligheder vi har, de uddannelsesmuligheder vi har fået. Det er utroligt, at det i Tyskland tilsyneladende er et privilegium at engagere sig" (LN). Men har enhver egentlig *råd til klimabeskyttelse*? – Nej, at give afkald på kørekort og bil er "et privilegium for byområderne, på landet er det ikke sådan lige til at løse" (LN). Og derfor er spørgsmålet om, "hvordan man hurtigst muligt får politikerne til også at gøre noget, det er ikke noget langtidsprojekt, det er en akut nødløsning."

Forbundspræsidenten, kansleren og nu også mere end 14000 videnskabsfolk har rost bevægelsen. Har De vundet? "Nå ja, lad os være ærlige. Det ser ikke godt ud, hvis man kritiserer unge mennesker, der mobiliserer for egne interesser og møder op med så kreative skilte." Også Macron roste i begejstrede vendinger. "Men i sit åbne brev til Europa nævnte han ikke klimaet en eneste gang" (JB). "Vi har ingen grund til at stole på, at regeringen holder noget som helst. Vi to, og mange andre, kommer sandsynligvis til at kæmpe hele livet for, at vi får en fremtid" (LN).

Opstår der altså gennem FFF-bevægelsen – og ud af det politiske livs krise – elementer til et genfødt politisk liv? – Afgørende bliver her, om mange tusinde tager ordet. 1968'erne spurgte deres forældre om deres sammenfiltring med nazitiden. 2019'erne spørger

allerede nu som teenagere deres forældre og disses omgangskreds, hvad de har gjort, og agter at gøre, imod nedbrydelsen af Jordens beboelighed og dermed for deres børns og børnebørns fremtid. Det, der ikke fandtes i 1950'erne og 1960'erne, er nu 60 år senere den udbredte, men lammede, indsigt, "at det ikke kan fortsætte på denne måde". Nu går børn på gaden d. 20. september 2019, de fleste med skolens billigelse, de små elever sammen med deres lærere. De fungerer ligesom eksekutorer for en indsigt, der ikke bliver realiseret. "Det er vores tanker", siger man halvt bevidst i establishmentskredsene, men dog ulige fordelt svarende til establishments komplekse lagdeling og spændingsfyldte segmentering.

Varer bevægelsens attraktivitet ved, vil dette spørgsmål også gøre sig gældende i "klimaforrægternes" kredse og gøre et fascistlignende bud på problemformuleringen vanskeligere. Men i første omgang vil det nye ultra-højre med dets "völkische" del og dens porøse periferi udnytte temaet, altså ændringen af forholdene for fremtidens skyld, til blodige voldsaktioner, der opsplitter samfundet. Hvis kløften mellem det økologiske og det socialøkonomiske spørgsmål ikke kan løses med en overbevisende *Green New Deal*, kunne et brutalt højreorienteret tilbageslag være følgen. Men også bortset fra det må man forvente, at iscenesættelsen med isblokkene foran Brandenburger Tor kan blive allegorien for, at velkomstkulturen smelter væk under fødderne på FFF-bevægelsen i den grad, den ikke kun bliver politisk duelig, men også kapitalismekritisk. Og det bliver den nødt til at blive, så snart den støder på uforeneligheden mellem den kapitalistiske håndtering af det samfundsmæssige stofskifte mellem menneske og natur – og bevægelsens egne mål; for disse mål må bevægelsen frigøre sig og stå på egne ben. På samme måde gik det i sin tid anti-atomvåbenbevægelsen, da SPD og fagbevægelsen droppede den, fordi deres kalkulerende af en valgsejr ikke gik i opfyldelse, og også vi derefter måtte foretage den lange march videre frem gennem historien på egne ben.

Oversættelse: Jon Torsten Lange, med bidrag af Rolf Czeskleba-Dupont og Klaus Schulte
Übersetzung: Jon Torsten Lange, unter Mitarbeit von Rolf Czeskleba-Dupont und Klaus Schulte